

UN PETIT GRAN PROBLEMA, MOLT PERSONAL

LA MORT: VULNERABILITAT I PLENITUD

AMANDO ROBLES

Heredia, Costa Rica

Absorbits pel treball professional, la nostra família, el nostre compromís polític... gairebé no tenim temps per viure a fons, però molt menys per pensar, preveure i prevenir la nostra mort. Gairebé és com si fos “un petit problema” per al qual mai no sembla que tinguem temps...

La mort és la màxima expressió de la petitesse i de la finitud de la nostra vida, però per això mateix pot ser expressió de la nostra plenitud. Depèn de com s'agafi, i sobretot, de com es visqui. Perquè la mort té dues cares, de final i de començament. Qui treballi en cures pal·liatives, sobretot acompanyant espiritualment malalts terminals i les seves famílies, hi té experiència quotidiana.

Aquests acompanyants, cada dia veuen homes i dones que moren amb por, no diguem ja amb temor, fins i tot amb enuig i còlera, sense poder acceptar la mort, interiorment dividits, rebutjant-la... Però també veuen homes i dones morint en pau, amb placidesa, agraïts amb tot, lliures, alhora que en entranyable comunió amb tot i amb tothom, tranquils i serens, morint com qui neix a un nou ésser. Per sorpresa dels mateixos pacients terminals, la imminència de la mort, molt possiblement causa de dolor existencial i de por, es transforma en font de confiança i de pau. El jo, amb el seu aferrament a la vida s'ha esvaït, i un ésser profund, fins aleshores moltes vegades desconegut, emergeix en el seu lloc, sense saber com ni per què, com una gràcia; un ésser profund que no obstant estava en ells, com està en nosaltres, infinitament superior a l'ésser del jo.

D'aquí l'atenció que terapeutes i els que acompanyen malalts terminals han de parar a aquesta dimensió. “Acompanyar a ben morir” és molt important, però és poc. La mort ben viscuda és possibilitat de néixer a una dimensió transcendent, de realització plena i total aquí i ara, potser abans sospitada, atemporal, eterna. Tot i que aparentment es

tracti d'un temps molt curt, de setmanes, dies o hores. Anomenem malalts *terminals* a aquests pacients. Aparentment curta, es tracta de l'experiència humana per antonomàsia, sense límits d'espai i de temps. És l'experiència que coneixem com a espiritualitat, com a realització plena i veritable, que qui l'ha aconseguit ha assolit la vida, s'ha realitzat. D'aquí la importància de parar-hi atenció i parlar-ne amb el pacient terminal i la família, i de presentar-la com a *bona nova* que és, i convidar-hi. La possibilitat de passar de la mort a la vida és ben real.

Se sol dir, i és cert, que es mor tal com es viu. Els terapeutes no s'enganyen. Quan veuen que una persona ha viscut aferrada a ella mateixa, a la seva vida, projectes, família, recursos, és a dir, quan ha viscut interessadament, saben que li costarà morir. No pas sense raó popularment es pensa i es diu que són certs llaços o afeccions encara no superats els que encara retenen la persona moribunda i “no li permeten anar-se'n en pau”. Quan veuen una persona sense afecció, madura, lliure, sanament independent, no possessiva ni protectora, el seu pronòstic cert és que aquella persona, encara que no hagi estat molt religiosa, o ho sigui poc, o gens, morirà bé. El secret està en el no aferrar-se al que s'ha viscut, en la saviesa i maduresa humanes que s'han sabut conrear i que inconfusiblement es reflecteixen.

Aquesta maduresa i saviesa no són pas casuals ni fortuïtes: són el resultat d'una forma de viure. Són persones que moltes vegades durant la seva vida han sabut morir al seu jo i han mort el seu jo. La vida per a aquests homes i dones ha estat servei, entrega, desapropiació. Tot ho han viscut, la vida inclosa, com un valor d'ús, sense aferrar-se, sempre com a manifestació de quelcom superior, quelcom veritablement transcendent, i en funció d'això. En aquestes persones la mort s'ha anat convertint en transcendència, en regal i en do, en forma plena de

viure. És una saviesa que caracteritza les cultures dels pobles indígenes i les cultures populars, que són cultures en general de saviesa, “precapitalistes”, poc afectades per l’interès i pel lucre.

Visitant l’Amazònia (Puerto Maldonado, Perú) a principis d’aquest any, 2018, el papa Francesc ha reivindicat l’aportació que els pobles indígenes ens poden fer en molts d’aspectes amb les seves cultures, i des d’elles. El *bon viure* n’és un, potser l’aspecte més transcendent i del que més necessitats estem en la cultura moderna. Un viure que implica *saber viure* i *saber morir*, en identificació i comunió profunda amb tot, tan propi d’aquests pobles i cultures, sense aferrament. Una saviesa que constitueix una gran riquesa, present també a la majoria dels membres de les cultures populars, cridada a produir en nosaltres, homes i dones moderns, una transformació que necessitem. Un exemple més de la riquesa i capacitat transformadora existent en allò petit i de la qual en són portadors els pobres. Riquesa i capacitat viscuda i compartida com a gratuïtat que és.

La cultura o cultures populars són també incubadores i portadores d’aquesta riquesa com a cultures. En aquestes cultures davant l’experiència d’una situació terminal i d’una possible mort, l’expressió d’acceptació avançada i de saviesa sol ser “Déu sabrà, o sap, el que fa”. Molt diferent d’aquella, “O tot o res!”, d’una mare de la classe social alta, amb el seu nen debatent-se entre la vida i la mort a la unitat de cures intensives, després d’uns minuts ofegat en una piscina, i a qui tenia blindat amb cadenes d’oracions de moltes persones i institucions.

En línia amb els pacients terminals que miren la mort en pau, els homes i dones espirituals són els que menys por tenen a la mort; millor dit, els que no li tenen por. Havent matat la mort, com l’han de témer? Estant-ne alliberats, se senten plena i veritablement lliures i realitzats, no importa en quina situació es produeixi. Aquest sentiment, compartit amb un amic jueu, estant ambdós en el camp de concentració de Westerbork al nord d’Holanda, va expressar-lo molt bé en el seu diari Etty Hillesum, la famosa jueva holandesa, poc després víctima d’Auschwitz, quan va escriure: “S’és a casa”. Sota el cel s’és a casa. S’és a casa en cada lloc del món, sempre

i quan hom s’ho endugui tot amb ell”. Estaven en un camp de concentració i se sentien a casa seva! Lliures de tot, fins i tot de la pròpia mort, i per tant portant-ho tot amb ells, duent tot el seu ésser! Qui mor al seu jo, a tot aferrament i interès, és amo de tot, és tot. La mort, tan temuda, vulnera tot interès i aferrament, però, assumida positivament en tot allò que té de mort del jo, de tot aferrament, es converteix en alliberament i en plenitud, perquè de manera real hom ho porta tot amb ell, hom és tot i tot és hom.

Una experiència semblant em compartia fa pocs anys un amic intel·lectual xilè, pres a l’Estadi Nacional de Santiago juntament amb diversos milers de xilens durant el cop militar de Pinochet. Va arribar un moment, em va dir, en que no sentia diferència entre ell i els carrabiners que els vigilaven. Mort al seu ego, sentia a tothom humà i germà.

Els veritablement espirituals, tant d’Orient com d’Occident, no només no tenen por a la mort, perquè han après a morir-hi conforme a la cita o hadit del Profeta Mahoma, “Mor abans de morir”, sinó que la mort no existeix per a ells, així com tampoc existeix el naixement. Ens costa d’acceptar-ho, però mort i naixement són modelatges nostres, construccions nostres, del nostre jo. Com ho és la construcció que som éssers *vinguts a aquest món*. El jo amb els seus modelatges i construccions és una funció necessària a la nostra dimensió d’animals vivents, però no és la realitat. Nosaltres som la realitat absoluta tal com és, abans de qualsevol modelatge i construcció, una, total, atemporal, de la qual, vistes en la seva profunditat o transcendència, qualsevol modelatge o construcció no són res més que una manifestació. Per això, quan li permetem que emergeixi, com en els casos esmentats, sentim tanta pau i tranquil·litat, sentim tanta plenitud. Perquè és la dimensió que som, la que transcedeix el nostre néixer i morir, la que no construïm sinó amb la que ens trobem com una dada, i per això la que ens realitza, l’única que ens realitza.

Aquesta cita obligada amb la mort és un “petit gran problema, molt personal”, que per ser persones completes ja, ara, no podem defugir. □